

MATKALLA JA NIIN MONELLA TAPAA

Kun ihminen matkustaa täältä jonnekin ulkomaaksi kutsuttuun paikkaan, hänen sanotaan kokevan suuremman tai lievemmän kulttuurishokin. Mutta kun itse ajattelen omia matkojani, niin minulle paluu kotimaahan on jonkinlainen kulttuurishokki. Palveluyhteiskunnaksi kutsuttu Suomi näyttää kivisen ymseät kasvonsa. Ja ensimmäiset konkreettiset ihmiskasvot ovat yleensä taksimiehen kasvot, jotka eivät monestikaan näytä palveluammatin harjoittajan tai sen ideallin palvelua ja sen halua kuvastavilta. Kalle Toiskallio kertoo tuon kasvonaamion taustoja ja käytäntöjä opinnäytetyössään, jossa asiakas näyttää olevan ammatinharjoittajalle vain välttämätön paha. Itsekin taksia ajaneena hän liikkuu katuratason, muistiinpanojen ja sosiologisen kiemurakielen välimaastossa tai niiden välillä, niin että tavallinenkin lukija saa melko paljon irti siitä, mitä on ns. taksimieskulttuuri, sillä mieskulttuuriahan se nimenomaan on. Sekalaisen taustan omaava kuskien ammattikunta saa ymmärtämystä. Mutta ei se aivan kriitikittäkään jää. Jonkin kummallisen yrittäjäkuvan saa siitä, että Taksiliitolla ja liikenneministeriöllä ja muilla viranomaisilla on varsin tiivis neuvotteleva ja ”luvitteleva” suhde, jolloin taksoista ja mittättömästä koulutuksesta ei juuri tarvitse keskustelua käydä. Yrittäjyyden, palvelun ja ammattiperinteen viimeinen brežneviläinen jääne?

Tom Selänniemi tuo väitöskirjassaan esille tavallisen tu-

ristin äänen ja osoittaa, että vaikkapa ns. turistipyödyksessä vietetty viikko voi tuottaa hyvinkin syvällisiä ja merkittäviä kokemuksia. Etelänmatka on jonkinlainen siirtymä ajatomuuteen ja toisenlaiseen olotilaan. Matkan ei välttämättä tarvitse olla matka tiettyyn paikkaan, vaan ”etelään”, jossa arki ei muistuta itsestään. Matkalle ei välttämättä lähdetä jonnekin, vaan täältä pois. Selänniemen tutkimus ottaa kantaa myös keskusteluun turismin pinnallisuudesta sekä turismin ja kestävän kehityksen suhteesta. Oman tutkimuksensa myötä hän havaitsi elitistisen kriittisen näkökulmansa ja idealistisen suhtautumisensa ns. yksilölliseen turismiin karrisseen. Hän ymmärtää etelänmatkailua ja suhtautuu kansainväliseen turismiin realistisesti. Hän romuttaa perustelun käsitteen massaturisti. Seläistä ei ole. On vain valtaisa liiketoiminnan haara, jonka palveluja yksilöt hyödyntävät. Ja kukin tavallaan. Hän näkee postmodernin turistin, joka ei lopultakaan etsi aitoja elämyksiä (mitä ne nyt sitten ovatkaan), vaan kokee matkan leikkiksi. ”Etelä on aikuisten hiekkalaatikko, jossa leikitään vapautta.” Vaikka matkalla ihmisen totutut arkiset sosiaaliset säännöt ja aikamääreetkin lakkaavat tai ainakin höllentyvät, silti turisti varsinaisesti ei pakene omasta elämänpiiristään täydellisesti.

Sen osoittaa ilkkurisella tavallaan esikoisnovellikokoelmassaan Unkarissa miehensä kanssa majataloa pitävä Riik-

ka Szalai. Hänen novelliensa henkilöt ovat lomalla, paossa muka itseään. Siinä toteutuu tuo kulunut fraasi, että matka on aina matka myös tai ennen kaikkea itsen. Mutta kuinkas sitten käykään yhtäkkiä – ollaan eksiyksissä itsensä kanssa tai parisuhde hankaa pahimman jälkeen tai se lähin alkaa tuntua täysin oudolta. Yhden novellin lääkirimatkaaja toteaa, että ”yleensä hänellä ei ollut aikaa miettiä mitään turhia. Hän puuhasi koko ajan jotain, ja jos hänen mieleensä tuli häiritseviä ajatuksia, hän sai työnnettä ne sivuun, mutta lomalla itsensä tasapainossa pitäminen oli vaikeampaa. On yksinkertaisesti liikaa aikaa...”. Arjen kainalosauvat tai muut tukirakenteet ovat jääneet kotiin.

Mutta sellaisia tukirakenteita ei tarvitse Hannu Niklander, ”ammattimatkaaja”, joka on mielestäni yksi parhaita matkakirjoittajiamme. Nyt hän kirjoittaa kolmannessa matkakirjassaan Kanadan-kokemuksistaan vuosien varrelta. Hän on hilpeän ihmettelevä tarkkailija, joka tuntee paikan kulttuurin, kielen, taustoja, paljon siitä, mistä hän kertoo. Mutta hän ei tee itsetarkoituksellisia historiakatsauksia tai oppineisuuden osoituksia. Arkisten pikkuhumioidien kautta hän näyttää maan tai paikkakunnan tapoja. Vertailee kotimaahansa. Mutta myös hän tietää olevansa turisti, ulkopuolinen, joka saakin kummastella asioita, joskin oppineesti ja lapsenomaisen ilkkurisesti. Ei kuitenkaan ilkeästi eikä ihailien. Hän tuo maan tai yleensä ku-

vaamansa kohteen lähelle tavallistakin lukijaa. Yksi hauska maneeria Hannun kirjoissa on kaiken arkisen tai kulttuurisenkin ihmettelyn lomassa. Kaikissa hänen kirjoissaan niellään kahvit, sherryt, leivokset ja leivonnaiset. Ehkä niistä tulee häneltä seuraava kirjanen. Matkasta makujen maailmaan. Matkahan sekin on, sillä matka on muutakin kuin aivojen ja silmien kuljetamista. Se on myös hajuja ja makuja.

SEPPO HELMINEN

KALLE TOISKALLIO
VAPAA TAKSI?
KULJETTAJAN TILITYS – LUOTTAMUKSELLA
SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA 1996
TOM SELÄNNIEMI
MATKA IKUISEEN KESÄÄN
KULTTUURIANTROPOLOGINEN NÄKÖKULMA
SUOMALAISTEN ETELÄNMATKAILUUN
SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA 1996
RIIKKA SZALAI
LOPPUKESÄN VESI
LIKE 1996
HANNU NIKLANDER
VAAHTERANLEHTI JA VAAKUNALIJA
POHJOINEN 1996